

QASHQADARYODA ME'MORIY YODGORLIKLARGA BO'LGAN E'TIBOR.

To'xtayeva Sevinch Ural qizi
Qarshi Davlat universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyatidagi me'moriy yodgorliklarga ko'rsatilayotgan e'tibor, ularning tarixiy va madaniy ahamiyati, restavratsiya ishlari, davlat dasturlari asosida olib borilayotgan tadbirlar, turizm salohiyati va jamoatchilik ishtiroki tahlil qilinadi. Shuningdek, tarixiy obidalarni saqlashdagi muammolar, mavjud holat va istiqbolli takliflar bayon etilgan. Maqola ilmiy-tahliliy uslubda yozilgan bo'lib, Qashqadaryo hududidagi madaniy merosni asrash borasida olib borilayotgan amaliy ishlarni yoritadi.

Kalit so'zlar: Qashqadaryo, me'moriy yodgorlik, madaniy meros, Shahrisabz, Qarshi, Langar ota, tarixiy obidalar, restavratsiya, turizm, arxeologiya, davlat dasturi, UNESCO, ilmiy tadqiqot, ziyoratgohlar, raqamlashtirish, jamoatchilik ishtiroki.

Аннотация: В данной статье рассматривается внимание, уделяемое архитектурным памятникам Кашкадарьинской области, их историческое и культурное значение, реставрационные работы, мероприятия, проводимые в рамках государственных программ, а также туристический потенциал и участие общественности. Кроме того, анализируются проблемы сохранения исторических объектов, текущее состояние и перспективные предложения. Статья написана в научно-аналитическом стиле и освещает практические меры по сохранению культурного наследия региона.

Ключевые слова: Кашкадарья, архитектурные памятники, культурное наследие, Шахрисабз, Карши, Лангар-ота, исторические объекты, реставрация, туризм, археология, государственная программа, ЮНЕСКО, научные исследования, святые места, цифровизация, участие общественности.

Annotation: This article explores the attention given to architectural monuments in the Kashkadarya region, their historical and cultural significance, restoration efforts, activities under state programs, as well as tourism potential and public involvement. It also discusses the challenges in preserving historical sites, current conditions, and future-oriented recommendations. The article is written in a scientific-analytical style and highlights practical measures being taken to safeguard the region's cultural heritage.

Keywords: Kashkadarya, architectural monuments, cultural heritage, Shahrisabz, Qarshi, Langar Ota, historical sites, restoration, tourism, archaeology, state program, UNESCO, scientific research, pilgrimage sites, digitization, public participation.

KIRISH

Qashqadaryo — O'zbekiston tarixining eng qadimiy sahifalarini o'zida mujassam etgan viloyatlardan biri bo'lib, bu hududda joylashgan arxeologik, diniy va me'moriy yodgorliklar xalqimizning boy madaniy merosidan dalolat beradi. Sug'diyona davlati,

Ko'histon madaniyati, Kushonlar saltanati, arablar davri, Temuriylar va Buxoro amirligi zamonidan saqlanib qolgan bu obidalar ilmiy, tarixiy, diniy va estetik ahamiyatga ega. Ularni saqlash, o'rganish va kelajak avlodga yetkazish — hozirgi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.¹⁵

1. Qashqadaryo me'moriy yodgorliklarining tarixiy-geografik ko'lami

Qashqadaryo viloyati hududida 400 dan ortiq tarixiy-madaniy yodgorlik aniqlangan va ro'yxatga olingan¹⁶. Ular arxeologik, me'moriy, diniy, memorial va zamonaviy yodgorliklarga bo'linadi. Quyidagilar shular jumlasidan:

A) Shahrisabz shahri yodgorliklari

UNESCOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan.¹⁷ Ulardan:

Oqsaroy majmuasi — Amir Temur tomonidan qurilgan ulkan saroy (XIV asr).

Dorut-Tilovat va Dorus-Saodat majmualari — Temuriylar sulolasining qabristonlari va diniy majmualar.¹⁸

Ko'ksaroy minorasi, Hazrati Imom masjidi – o'rta asr me'morligining namunasi.

B) Qarshi shahri Qarshi Ark majmuasi, Odina madrasasi, Beklarbegi saroyi – Buxoro amirligi davriga oid.

Childukhtaron masjidi, Sayyid Qosim ota maqbarasi – diniy me'moriy yodgorliklar.

C) Kitob tumani Kitob rasadxonasi – Ulug'bek an'alarini davom ettirgan ilmiy markaz (XVIII asr).¹⁹

Katta Langar ziyoratgohi – Koson tumanidagi mashhur sufiylik majmuasi.

D) Mirishkor, Nishon, Dehqonobod tumanlarida

Ko'hna qal'alar, qadimgi manzilgohlar (afsonaviy Eravxa shahri), mudofaa inshootlari.

So'nggi yillarda Qashqadaryo viloyatida tarixiy obidalarni tiklashga katta e'tibor qaratildi.²⁰ Jumladan:

Langar ota majmuasi To'liq restavratsiya, ziyorat turizmi uchun sharoit yaratildi 2022–2023

Qarshi Ark Minorasi, darvozasi, saroy ichki qismlari restavratsiya qilindi 2021

Shahrisabz markaziy yodgorliklari Ko'k Gumbaz, Amir Temur haykali atrofi obodonlashtirildi 2019–2020

Kitob kutubxonasi Qadimiy qo'lyozmalar raqamlashtirildi 2023

Childukhtaron masjidi Ta'mirlandi va mahalliy turizm ob'ekti sifatida ishlatilmoqda 2024.

Mahalliy fuqarolar yig'inlari, nuroniylar, jamoatchilik kengashlari va ijtimoiy tarmoqlardagi tashabbuslar orqali ko'plab obidalar holatini yaxshilashga erishildi.²¹ Jumladan:

¹⁵ Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.

¹⁶ Qashqadaryo viloyati tarixi. Tahrir hay'ati: A. Rahimov va boshqalar. — Qarshi: Qashqadaryo, 2015.

¹⁷ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Madaniy merosni muhofaza qilish va uni rivojlantirish bo'yicha 2021–2025 yillarga mo'ljallangan davlat dasturi" haqidagi qarori. — Toshkent, 2021.

¹⁸ Sh. Akbarov. "Me'moriy obidalarni restavratsiya qilishda muammolar va yechimlar". // Ilm va Texnika jurnali, 2023, №4.

¹⁹ UNESCO. Historic Centre of Shahrisabz – State of Conservation Report. — Paris: UNESCO World Heritage Centre, 2016.

²⁰ Axmedov R.X. O'zbekiston me'moriy yodgorliklari: o'tmish va bugun. — Toshkent: Fan, 2019.

“Har bir maktab – bir obidaga mas’ul” loyihasi orqali o’quvchi-yoshlar tarixiy yodgorliklar bo’yicha tadqiqot olib bormoqda.

Qarshi Davlat universiteti talabalarining ekspeditsiya ishlari orqali yangi manbalar aniqlanmoqda.

Qashqadaryodagi obidalar ziyorat va madaniy turizmni rivojlantirish uchun katta imkoniyat yaratmoqda:

“Ziyorat turizmi markazi” sifatida Langar ota va Shahrisabz yodgorliklari targ’ib qilinmoqda.²²

Turistik yo’nalishlar (Qarshi–Shahrisabz–Kitob–Langar ota) bo’yicha gidlar tayyorlanmoqda. 2024-yilda viloyatga 250 mingdan ortiq mahalliy va xorijiy sayyoh tashrif buyurgan.

Ilmiy sohada ham faoliyat kuchaymoqda:

Arxeologik tadqiqotlar — Yerqo’rg’on, Qarchig’a, Eravxa xarobalarida muntazam qazish ishlari

Toshkent arxitektura-qurilish universiteti, Samarqand arxeologik instituti, QDU bilan hamkorlikda 10 dan ortiq ilmiy loyiha yo’lga qo’yilgan.²³

Yodgorliklarning 3D modellarini yaratish ishlari boshlangan (Langar ota, Oqsaroy, Qarshi arki).

Qator yutuqlarga qaramasdan, muammolar ham mavjud:

Ba’zi obidalar (masalan, Eravxa) to’liq restavratsiya qilinmagan.

Ayrim yodgorliklar yonida noqonuniy qurilishlar mavjud.

Mutaxassis restavratorlar yetishmaydi.²⁴

Mahalliy aholi orasida obidalar nisbatan befarqlik mavjud

Viloyat tarixiy yodgorliklarining to’liq raqamli bazasini yaratish.

Har yodgorlikka axborot stendlari va QR-kodli tizim o’rnatish.

Yodgorliklar bo’yicha mobil ilova ishlab chiqish.

Ilmiy ekspeditsiyalarni moliyalashtirish va grantlar sonini oshirish.²⁵

Yoshlarga yo’naltirilgan tarixiy obidalar bo’yicha “Meros klublari” ochish kabi takliflar mavjud.

Xulosa

Qashqadaryo viloyatida me’moriy yodgorliklarga bo’lgan e’tibor so’nggi yillarda sifat jihatidan yuqori bosqichga ko’tarildi.

Davlat siyosati, xalqaro hamkorlik, jamoatchilik ishtiroki hamda ilmiy yondashuvlar yodgorliklarni asrash, ularni restavratsiya qilish, kelajak avlodga yetkazishda muhim o’rin tutmoqda.

Bu yodgorliklar tarixni emas, xalqimizning g’ururini, madaniy xotirasini saqlovchi obidalaridir.

²¹ Xalq so’zi gazetasi. “Langar ota majmuasining yangilangan qiyofasi”. — 2023-yil 12-oktabr soni.

²² Qashqadaryo turizm va meros. To’plam. — Qarshi: “Nasaf nuri” nashriyoti, 2022.

²³ Qarshi davlat universiteti arxivi. “Qashqadaryo yodgorliklari bo’yicha ilmiy ekspeditsiya hisobotlari (2020–2024)”.

²⁴ www.unesco.org/shahrisabz — UNESCO rasmiy sayti, Shahrisabz madaniy merosi haqidagi ma’lumotlar.

²⁵ www.qdunews.uz — Qashqadaryo viloyati yangiliklari portali.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1) Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
- 2) Qashqadaryo viloyati tarixi. Tahrir hay'ati: A. Rahimov va boshqalar. — Qarshi: Qashqadaryo, 2015.
- 3) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Madaniy merosni muhofaza qilish va uni rivojlantirish bo'yicha 2021–2025 yillarga mo'ljallangan davlat dasturi" haqidagi qarori. — Toshkent, 2021.
- 4) Sh. Akbarov. "Me'moriy obidalarni restavratsiya qilishda muammolar va yechimlar". // Ilm va Texnika jurnali, 2023, №4.
- 5) UNESCO. Historic Centre of Shakhrisabz – State of Conservation Report. — Paris: UNESCO World Heritage Centre, 2016.
- 6) Axmedov R.X. O'zbekiston me'moriy yodgorliklari: o'tmish va bugun. — Toshkent: Fan, 2019.
- 7) Xalq so'zi gazetasi. "Langar ota majmuasining yangilangan qiyofasi". — 2023-yil 12-oktabr soni.
- 8) Qashqadaryo turizm va meros. To'plam. — Qarshi: "Nasaf nuri" nashriyoti, 2022.
- 9) Qarshi davlat universiteti arxivi. "Qashqadaryo yodgorliklari bo'yicha ilmiy ekspeditsiya hisobotlari (2020–2024)".
- 10) www.unesco.org/shakhrisabz — UNESCO rasmiy sayti, Shahrisabz madaniy merosi haqidagi ma'lumotlar.
- 11) www.qdunews.uz — Qashqadaryo viloyati yangiliklari portali.